

Sloboda izražavanja – presude Evropskog suda za ljudska prava

Bilten LXIII: PREGLED PRESUDA IZ JANUARA 2016.

Tokom januara 2016, Evropski sud za ljudska prava odlučivao je u sljedećim značajnim predmetima koji su se ticali prava na slobodu izražavanja i sličnih tema:

- ***Frumkin protiv Rusije*** (predstavka br. 74568/12), 5. januar 2016: neuspjeh policije da obezbijedi miran protest i pritvor demonstranata prekršili su pravo na slobodu okupljanja
- ***Genner protiv Austrije*** (predstavka br. 55495/08), 12. januar 2016: osuda za klevetu NVO aktiviste zbog uvrede sjećanja na ministarku dan poslije njene smrti nije prekršila pravo na slobodu izražavanja
- ***Szabó i Vissy protiv Mađarske*** (predstavka br. 37138/14), 12. januar 2016: zakoni koji propisuju široka ovlašćenja policiji da vrši nadzor bez adekvatnih mjera zaštite krše pravo na privatnost
- ***Bărbulescu protiv Rumunije*** (predstavka br. 61496/08), 12. januar 2016: presretanje elektronskih komunikacija od strane poslodavca ne krši pravo na privatnost ako se službeni nalog koristi u privatne svrhe
- ***Görmüş i drugi protiv Turske*** (predstavka br. 49085/07), 19. januar 2016: pretres i oduzimanje dokumenata novinarima da bi se otkrio identitet zviždača krši pravo na slobodu izražavanja
- ***De Carolis i France Televisions protiv Francuske*** (predstavka br. 29313/10), 21. januar 2016: osuda novinara za klevetu zbog insinuiranja umiješanosti u teroristički napad krši pravo na slobodu izražavanja ako je činjenična osnova za vrijednosne sudove bila dovoljna

Ovi slučajevi ticali su se sljedećih pitanja:

- ***Frumkin protiv Rusije*** (predstavka br. 74568/12), 5. januar 2016: neuspjeh policije da obezbijedi miran protest i pritvor demonstranata prekršili su pravo na slobodu okupljanja

Slučaj se ticao učesnika u demonstracijama protiv navodne izborne krađe nakon parlamentarnih i predsjedničkih izbora u Rusiji 2011. i 2012. godine. Demonstracije je trebalo da budu održane na nasipu rijeke i u susjednom parku, a odobrile su ih i gradske vlasti. Međutim, na planirani dan održavanja policija je zatvorila pristup parku. Nakon neuspješnih pregovora sa policijom, organizatori su pozvali demonstrante da se ne razilaze dok vlasti ne otvore park. Kako je njihov broj rastao, došlo je do nemira i policija je izvršila nekoliko hapšenja. Demonstranti su podnijeli formalne žalbe zbog policijskog nasilja, koje su odbačene, dok je nekoliko demonstranata osuđeno za "organizovanje masovnih nereda" i slična krivična djela, što je dovelo do izricanja zatvorskih kazni za neke od njih i do četiri godine. Podnosilac predstavke, koji je dobio kaznu od samo 15 dana, žalio se Evropskom sudu za ljudska prava.

Evropski sud za ljudska prava je zaključio da su osuda i izricanje kazne zatvora, kao i neuspjeh policije da obezbijedi mirno okupljanje prekršili pravo na slobodu okupljanja. Pošto je zatvorila pristup parku, uprkos onome što je ranije bilo dogovoreno između organizatora i vlasti, i nije uspjela da ostvari komunikaciju sa demonstrantima već krenula da ih agresivno rastjeruje, policija nije obezbijedila mirno održavanje protesta. Nije uspjela ni da spriječi nereda i osigura bezbjednost građana koji su bili uključeni u protest. Što se tiče hapšenja i petnaestodnevnog pritvora podnosioca predstavke, Sud je konstatovao da je to bilo krajnje nesrazmjerno. Sud je takođe naveo da je postupak protiv podnosioca predstavke bio nepravedan, jer su ruski sudovi presudu zasnovali isključivo na standardizovanim dokumentima koje je podnijela policija, a odbili su da prihvate druge dokaze.

- ***Genner protiv Austrije*** (predstavka br. 55495/08), 12. januar 2016: **osuda za klevetu NVO aktiviste zbog uvrede sjećanja na ministarku dan poslije njene smrti nije prekršila pravo na slobodu izražavanja**

Riječ je o aktivisti koji je radio za NVO koja podržava azilante. Dan nakon smrti austrijske ministarke unutrašnjih poslova, na internet stranici te NVO objavio je saopštenje pod naslovom: "Dobra vijest za Novu godinu: L.P, ministarka mučenja i deportacije je mrtva." U saopštenju je navedeno da je ministarka bila "kriminalac koji ubija perom, kao i mnogi drugi u stravičnoj istoriji ove zemlje", da je bila "poslušno oruđe birokratije zaražene rasizmom" i da "nijedno pristojno ljudsko biće ne žali zbog njene smrti". Njen udovac je podnio privatnu tužbu za klevetu protiv g. Genera i NVO, koji su zatim osuđeni. Austrijski sud je zaključio da je saopštenje s optužbama na njen račun dan nakon njene smrti, prekoračilo granicu prihvatljive kritike.

Evropski sud za ljudska prava je prihvatio stav domaćih sudova i zaključio da osuda za klevetu nije prekršila pravo na slobodu izražavanja. S jedne strane, izjava g. Genera se ticala pitanja od javnog interesa i mogla se smatrati za doprinos političkoj debati od javnog interesa o tretmanu azilanata prema propisima koje je uvela ministarka. Osim toga, ministarka je nesumnjivo bila javna ličnost, tako da su ona i njeni nasljednici bili dužni da tolerišu veći stepen kritike od običnog pojedinca. Međutim, saopštenje je bilo

objavljeno samo dan nakon njene neočekivane smrti, dajući riječima dodatnu težinu i ne mareći za bol njene porodice i moglo je izazvati znatnu štetu reputaciji pokojne ministarke. Sud je smatrao da je "izricanje uvrede dan poslije smrti osobe kojoj je ista upućena u suprotnosti sa načelima osnovne pristojnosti i poštovanja čovjeka ... i predstavlja napad na suštinu prava ličnosti." Sud je naglasio da u saopštenju nije razmatrana politika koju je ministarka uvela, već da je ono bilo veoma lično, poredeći je sa visokim zvaničnikom iz nacističke ere.

- ***Szabó i Vissy protiv Mađarske*** (predstavka br. 37138/14), 12. januar 2016: zakoni koje propisuju široka ovlašćenja policiji da vrši nadzor bez adekvatnih mjera zaštite krše pravo na privatnost

Ovu predstavku podnijeli su dvoje aktivista koji su radili za NVO koja je često kritikovala mađarsku vlast. Žalili su se da je u skladu sa novim propisima usvojenim 2011. godine operativna grupa specijalne policije bila ovlašćena da vrši tajne pretrase kuća, elektronski nadzor i presretanje pošte. Podnijeli su ustavnu žalbu koja je odbačena, te su se zatim žalili Evropskom sudu za ljudska prava tvrdeći da je pomenuti zakon prekršio njihovo pravo na privatnost.

Evropski sud za ljudska prava je zaključio da je zakon prekršio pravo na poštovanje privatnog života. Naveo je da je jasno da su podnosioci predstavke pripadali ciljnoj grupi, jer su radili za NVO koja je imala kritički odnos prema vlasti. Bilo je vjerovatno da su podnosioci bili meta nadzora zbog pripadnosti tzv. watchdog¹ NVO, i Sud je naglasio da "kod članova watchdog organizacije, čije su aktivnosti, na neki način, slične aktivnostima novinara ... bilo kakav strah od tajnog nadzora može uticati na [njihove] aktivnosti". Sud je presudio da je zakon propustio da obezbijedi jasno definisane mjere zaštite koje bi bile dovoljno efikasne i sveobuhvatne u pogledu sprovođenja mjera nadzora i eventualnog obeštećenja u vezi s tim. Sud je posebno kritikovao činjenicu da je, u skladu sa spornim zakonom, praktično svaka osoba u Mađarskoj mogla biti podvrgnuta mjerama tajnog nadzora, kako zakonom nisu bile definisane kategorije lica koja, u praksi, mogu biti podvrgnuta elektronskom nadzoru. Sud je takođe kritikovao zakon zbog toga što nije ograničio trajanje mjera nadzora, kao i činjenicu da nije bilo sudskog nadzora. Što se tiče odgovornosti, Sud je utvrdio da pojedinci koji su oštećeni primjenom mjera nadzora nijesu imali nikakvo obeštećenje, te da su dvogodišnji izvještaji skupštini bili tajni. Ovo nije bilo dovoljno da se obezbijedi adekvatna zaštita protiv zloupotrebe ovlašćenja.

- ***Bărbulescu protiv Rumunije*** (predstavka br. 61496/08), 12. januar 2016: presretanje elektronskih komunikacija od strane poslodavca ne krši pravo na privatnost ako se službeni nalog koristi u privatne svrhe

¹ Eng. pas čuvar, tj. organizacija koja nadzire vlast, čuvar demokratije.

Riječ je o inženjeru prodaje koji je dobio otkaz sa posla zbog neovlašćenog korišćenja e-pošte u toku radnog vremena. On je na zahtjev poslodavaca otvorio nalog na Yahoo Messenger u cilju komunikacije sa klijentima. U julu 2007. godine obaviješten je da je poslodavac kontrolisao upotrebu njegovog naloga, te da se pokazalo da je nalog koristio za lične potrebe. Njegov ugovor je raskinut zbog kršenja internih propisa kompanije, koja predviđaju zabranu upotrebe resursa kompanije za lične potrebe.

Evropski sud za ljudska prava je zaključio da ovim nije prekršeno njegovo pravo na poštovanje privatnog života. Sud je našao da nije nerazumno da poslodavac provjerava da li zaposleni obavljaju svoje profesionalne zadatke u toku radnog vremena, i istakao da je poslodavac pristupio nalogu g. Barbulescu u uvjerenju da je sadržao komunikaciju sa klijentima - nije imao namjeru da traži privatnu prepisku. G. Barbulescu je pred domaćim sudovima uspio da pokrene pitanje navodnog kršenja njegovog prava na privatni život i korespondenciju. Domaći sudovi su koristili transkript njegovih prepiski samo u onoj mjeri koja dokazuje da je koristio računar kompanije za svoje privatne potrebe u toku radnog vremena, a identitet osoba sa kojima je komunicirao nije bio otkriven.

- ***Görmüş i drugi protiv Turske*** (predstavka br. 49085/07), 19. januar 2016: pretres i oduzimanje dokumenata novinarima da bi se otkrio identitet zviždača krši pravo na slobodu izražavanja

Ovaj slučaj se ticao izdavača, urednika i novinarâ koji su radili za nedjeljnik koji je objavio članak o vojnom spisku, na kome su mediji podijeljeni u dvije kategorije – na prijateljske i neprijateljske. Članak je bio baziran na povjerljivim dokumentima koje je novinarima dao zviždač. Nakon žalbe načelnika štaba oružanih snaga, vojni sud je naredio pretres kancelarija časopisa, zahtijevajući elektronske i papirne kopije datoteka koje su se nalazile u svim privatnim i kancelarijskim računarima, u arhivi, na kompaktnim diskovima i USB memorijama. Novinari su predali materijale, ali su uložili žalbu na nalog za pretres, navodeći da je njime prekršeno pravo na zaštitu novinarskih izvora. Turski sudovi odbili su njihove žalbe, a novinari su se obratili Evropskom sudu za ljudska prava.

Evropski sud za ljudska prava je našao da je pretresom i oduzimanjem dokumentacije prekršeno pravo na slobodu izražavanja. Sud je primijetio da su, u cilju identifikacije državnih službenika koji su predali povjerljive informacije, pravosudni organi upali na radno mjesto novinara bez najave i dobili pristup svim njihovim sistemima i dokumentima, prenoseći podatke sa svih računara nedjeljnika. Ovo je bio mnogo ozbiljniji čin od obične naredbe da se otkrije identitet izvora, koji se proširio daleko izvan prvobitnog zahtjeva kancelarije vojnog tužioca da se identifikuje zviždač. Takvo postupanje bi moglo da odvraća potencijalne izvore od pružanja pomoći novinarima u informisanju javnosti o pitanjima od javnog interesa, kao što je uključivanje vojske u politiku.

Što se tiče zaštite zviždača koji su obavljali javnu funkciju, Sud je konstatovao da je istraga imala za cilj da identifikuje osobe odgovorne za curenje informacija. Sud je priznao da, iako se od zviždača može zahtijevati da prođu interne administrativne procedure kako bi skrenuli pažnju svojih pretpostavljenih na nezakonite radnje koje su otkrili, turski zakon u to vrijeme nije predviđao takav postupak. Stoga nije bilo mjesta kritici na račun novinara zbog objavljivanja sporne informacije. Sud je utvrdio i da je povjerljivost informacija koje se tiču unutrašnje organizacije i rada oružanih snaga u principu opravdana, ali da je ne treba štiti po svaku cijenu, i da ona ne treba da spriječi legitimnu raspravu o djelovanju oružanih snaga. Osim toga, Sud je utvrdio da razlozi zbog kojih je sporna dokumentacija bila klasifikovana kao povjerljiva nijesu bili opravdani, jer Vlada nije pokazala da je njihovo objavljivanje dovelo do negativnih posljedica.

- ***De Carolis i France Televisions protiv Francuske*** (predstavka br. 29313/10), 21. januar 2016: **osuda novinara za klevetu zbog insinuiranja umiješanosti u teroristički napad krši pravo na slobodu izražavanja ako je činjenična osnova za vrijednosne sudove bila dovoljna**

Riječ je o osudi za klevetu novinarke i TV emitera zbog dokumentarca u kojem su članovi porodica stradali u napadu na Kule blizankinje u Njujorku 11. septembra naveli da je saudijski princ Turki Al Faisal pomogao i finansirao Talibane i Al Kaidu dok je bio na čelu obavještajne službe u Saudijskoj Arabiji, te da je bio svjestan njihovih terorističkih namjera. U dokumentarcu se sugerije da Al Faisal nikada nije bio krivično gonjen zbog diplomatskog imuniteta. Francuski sudovi su uzeli u obzir da su se novinari u odbrani pozivali na dobre namjere, iako se nijesu ponudili da dokažu istinitost navoda. Francuski sudovi su zaključili da s obzirom na izuzetnu ozbiljnost optužbi - umiješanost u terorizam - ovo nije bilo dovoljno; smatrali su da su novinari trebali da pokažu daleko veći stepen opreza i objektivnosti. Novinarka i emiter su onda podnijeli predstavku Evropskom sudu za ljudska prava.

Evropski sud je zaključio da je osuda za klevetu prekršila pravo na slobodu izražavanja. Sud je primijetio da su se navodi u dokumentarcu ticali predmeta od opšteg interesa, i da je pomenuti princ, kao javna ličnost, trebalo da toleriše veći stepen kritike od običnog pojedinca. Sud je takođe uzeo u obzir da je dokumentarac sadržao izjave o činjenicama, kao i vrednosne sudove, a da su izjave zbog kojih je princ podnio tužbu ustvari bili iskazi mišljenja, a ne činjenični navodi. Sud je zatim ispitivao da li je "činjenična osnova" za vrednosne sudove bila dovoljna. Napomenuo je da su se članovi porodica žrtava napada 11. septembra žalili sudovima, te da je vođen opsežan sudski postupak u SAD vezano za diplomatski imunitet princa (bio je imenovan za ambasadora u SAD) i mogućnost ukidanja njegovog imuniteta. Sud je takođe utvrdio da se sama novinarka ogradila od svjedočenja žrtava, te da je advokatima saudijskog princa bilo ponuđeno da se izjasne tokom dokumentarnog filma. Osim toga, bivši zamjenik državnog sekretara SAD je jasno svjedočio u korist princa. Sve u svemu, Sud je smatrao da su novinari postupili sasvim odgovorno u emitovanju navoda.

Pripremio: Peter Noorlander, direktor Media Legal Defence Initiative u saradnji sa HRA



Bilteni se objavljuju u okviru projekta koji finansira Ambasada Australije u Beogradu kroz Direct Aid Program.
